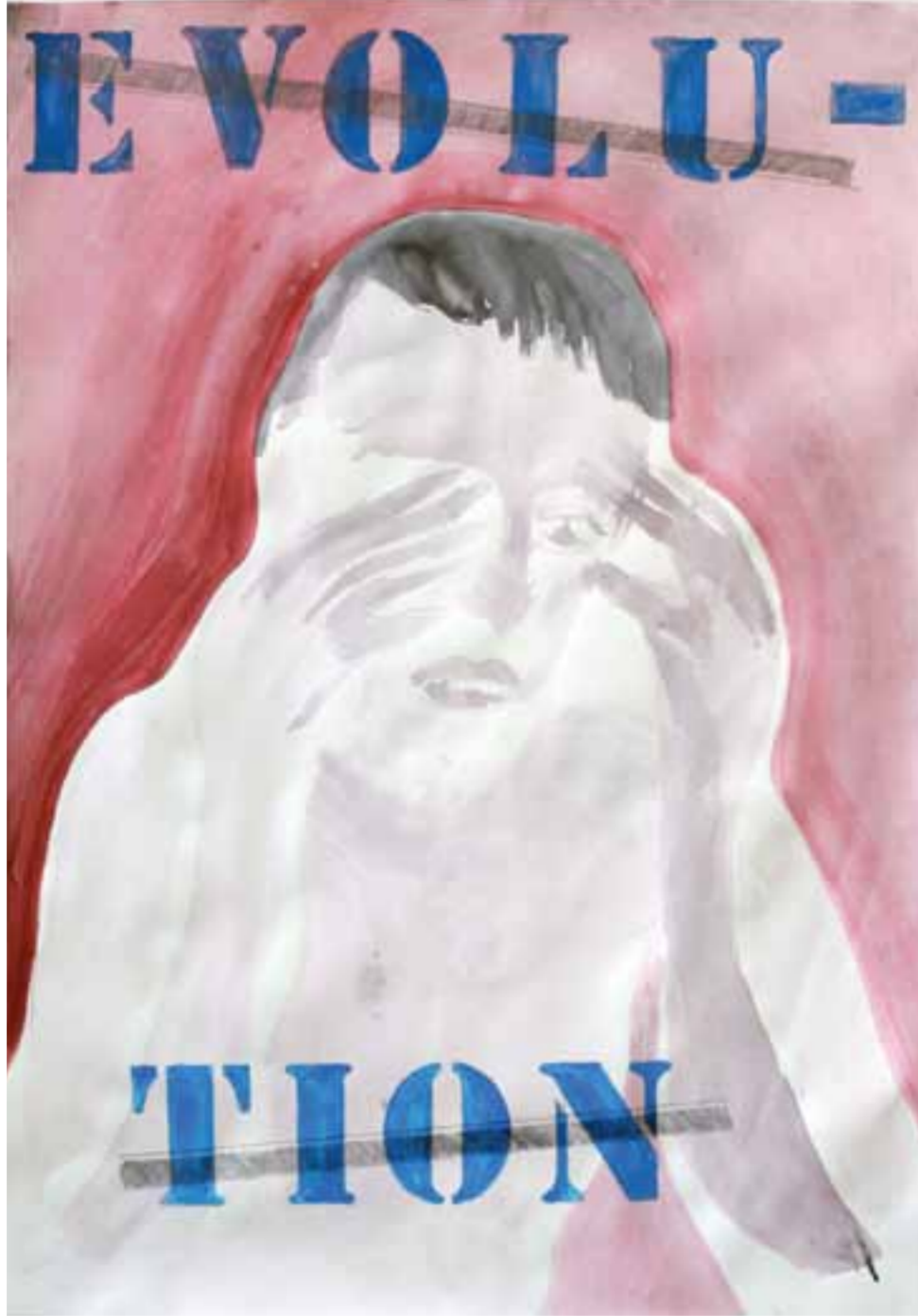


Deneyysel, görsel ve hareketli: Protocinema

LARA FRESKO

Protocinema İstanbul ve New York'ta seyyar sergiler yapmayı hedefleyen bağımsız bir kurum. Temmuz ayında İstanbul'a taşındığından beri Protocinema olarak gerçekleştirdiği iki sergiyi, hedeflerini ve deneyimlerini konuşmak üzere Mari Spirito'yla birkaç gün geçirdim.



Mark Van Yetter, 'Evolution', 2011

*K*asım sonlarına doğru, buz gibi bir günde Protocinema'nın kurucusu Mari Spirito'yu "Hırsız" sergisinde ziyaret ettiğimde, onu sokağa bakan camekanın hemen önündeki eserin üstünde oturmuş çalışırken buldum. Onur Ceritoğlu'nu, yerleştirildiği her mekanda farklı bir işlev ve anlam kazanan, IKEA mobilyalarından esinlenerek yaptığı "Evcil" burada bir eser olarak sergilenmesinin yanı sıra bir çalışma masası olarak kullanılıyor. Pazar günü yapılan film gösterimi ve brunch süresince de bir ziyafet sofrası işlevi görüyor.

Protocinema'nın ne olduğu hakkında en net fikri bu sahne karşısında edindim: Gezgini, değişken ve çok amaçlı. Protocinema ismini Werner Herzog'un 2010 tarihli belgeseli "Unutulmuş Düşler Mağarası"ndan alıyor. Güney Fransa'da, içinde dünyanın bilinen en eski duvar resimlerinin olduğu keşfedilen mağarada çekilen belgesel, burada 20. yüzyıl sanatında fütürizm, kübizm gibi akımlarda kullanılan hareketi resmetme tekniklerinin kullanıldığını gösteriyor. Herzog hareket halinde olduğu için dört yerine sekiz ayakla resmedilen hayvan görseli için "sanki

protocinema gibi" diyor.

Proto öncül anlamına geldiği kadar deneyelliğe de çekilebilir bir kavram. Cinema da malum, hareket halindeki görüntü anlamına geliyor. Protocinema'nın ismi de misyonunu başarıyla taşıyor: *hareket eden bir görsellik deneyi*.

Protocinema'nın şimdiye kadar gerçekleştirdiği iki sergi birbirinden çok farklı olmakla birlikte, misyonunun sınırlarını geniş geniş çizmeye başlıyor. İlk sergi Taksim Gezi pastanesinin hemen yan binasında bir bodrum katında, 12. İstanbul Bienali ile eşzamanlı açılan Dan Graham yerleşti. Büyük özel girişimlerin İstanbul sanat sahnesine hakim olduğu bir dönemde Dan Graham'ın alış-veriş merkezi, otopark gibi yapay kamusal alanlar ile kamu arasındaki ilişkileri gözden geçirdiği işlerinin İstanbul'un önemli kamusal alanlarından biri olan Taksim meydanına bu yakınlıkta bir vitrinde sergilenmesi Spirito'nun bağlama verdiği öneme iyi bir örnek.

Bu sergi kapsamında, Amerikalı sanatçı Corey McCorkle'in katılımı ve Sabancı Üniversitesi'nin işbirliğiyle Dan Graham'la bir söyleşi de düzenlendi. 15 Eylül'de Cezayir'de gerçekleşen söyleşi, bienalin ilk haftasındaki yoğun açılış, konuşma ve etkinlik programlarına rağmen tika basa doluydu. Kalabalığın içinde öğrenciler, sanatçılar, sanat profesyonelleri, eleştirmenler ve koleksiyoncular bir araya geldi.

Kasım ortasında açılan ikinci sergi güncel sanat görmeye alışık olduğumuz bir yer olan Boğazkesen'de gerçekleşti. Hem mekan hem de seçkisi bakımından bir önceki sergisinden çok farklı bir formatta kurgulanan sergide Spirito bu sefer İstanbul'da yaşayan ve üreten dört genç sanatçıyla beraber çalıştı. "Hırsız" başlığıyla İtalyan bir neo-realist film olan "Bisiklet Hırsız"na göndermede bulunan karma sergide dört sanatçının yaklaşımları da kullandıkları mecralar kadar farklı.

Girişteki camekanda Onur Ceritoğlu'nun insan canlısı görünüşlü, multi-fonksiyonel ve gezici yerleşmesi "Evcil" yer alıyor. Dışarıdan bakıldığında bunun bir güncel sanat nesnesi mi yoksa bir mobilya mı olduğunu anlamak zor, kim bilir belki bir iki çocuk onun bir robot olduğunu dahi düşünmüş olabilir. Yakından bakıldığında IKEA mobilyalarının mantığında, monte ve demonte edilebilen bir yapı olan yapının bir de fanzin formatında kullanım kılavuzu var.

Üzerinde kullanım kılavuzları için bir dikey raf, bir de takvim var. Daha önce bir sanatçı stüdyosunda ve bir evde bulunan "Evcil"nin en önemli özelliği gezici olması ve gittiği her yerde farklı amaçlar için kullanılabileceğidir olması.

Arkada, eskiden bir merdiven altı boşluğu olan alanda Özgür Atlagan'ın "Batan Geminin Malları" yer alıyor. Çöp torbalarından yapılmış bir çadırın içinde, bir kişinin bile zor sığacağı bir bölmede ufak bir tabure var. İzleyici içeri girmeye cesaret edip oturduğunda karşısında bir gemi güvertesini dikey olarak gösteren ufak bir televizyon ekranıyla karşılaşılıyor. Bir yandan bütün odayı saran Titanic'in popüler olmayan bir şarkısı yoğunlaşıyorken bir yandan da sanatçının fiyat, marka isimleri, fırsat ürünler ve vergiden muaf internet siteleri okuyan sesi duyuluyor. Mekanın içindeki televizyon ve taburenin dışında halı, ampul, ve aşşap kutucuklar evcimen bir hava oluşturuyor. Ancak bu evcimen hava, hem darlıktan hem de nihai bir çöküşü, durumdan bir haber görünen turistlere yükleyen görüntünün verdiği rahatsızlıktan ileri gelen bir deniz tutulmasıyla kırılıyor.

Kendini bulmak için çıkılan bir harcama yolculuğuna dışarıdan bakmış olmanın umutsuzluğuyla aydınlığa geri çıktığımızdaysa Mark Van Yetter'in zarif bir iç yolculuğu resmeden tabloları buna zıt duruşuyla insanı çarpıyor. Joseph Redwood Martinez'in hemen karşı duvarda asılı duran siyah çerçeveli simsiyah baskılarıyla buna ikinci bir zıtlıkla karşılık veriyor. Siyah fotoğraf baskılarının üzerinde sadece beyaz birkaç kelime yer alıyor: Amerikalı, Bomba, Dış mekan, Korku...

"Arşiv Anahtar Kelimeler" serisi fotoğraf mecrasının tarih yazımıyla, gazetecilikle, stok fotoğraf ve reklama olan ilişkisini Magnum Fotoğraf arşivinin anahtar kelimelerinden fotoğraflar seçerek irdeliyor.

Günün sonunda "Hırsız" genç sanatçıların en güncel meselelerini farklı mecralarda ve bir arada ele alabildiği bir sergi. Bunun Tophane'de sosyal arbedelere sahne olmuş bir mekanda gerçekleşmesiyle, eğer tesadüfse, çok yerinde bir tesadüf.

Spirito'ya bundan sonraki programında genç sanatçılara ne kadar yer vereceğini sorduğumda "Genç sanatçıları tanımak benim için İstanbul bağlamını anlamak için çok önemliydi" diyor. "Belli bir coğrafyada çalışan, yeni nesil sanatçıların ortak meseleleri benim için mekan kadar önemli bir bağlam oluşturuyor". İstanbul'a ilk geldiği 2007 yılından beri pek çok Türkiye'li sanatçıyla çalışma fırsatı bulduğu için bu ilgisinin aslında yeni olmadığına değinmek gerekiyor. Gelecek programdan bahsederken hem göstereceği sanatçılar, hem de hitap ettiği izleyici kitlesi bakımından gençlerle yakından ilgilendiği özellikle eğitim kurumlarına olan ilgisinden anlaşılıyor.

Kasım başlarında bir öğleden sonra Mari'yi ofisi olarak da kullandığı evinde ziyaret ettiğimde demli çay için İstanbul'un silüetine karşı sohbet ettik. Saat beşi vurdüğunda bilgisayarının başına geçip New York'ta hala yurt dışı direktörlüğünü yaptığı 303 Galeri ile ilgili işlerine girişti. Çok geçmeden bir yandan Skype'ta konuşuyor, notlar alıyor, telefonlar ediyordu. Arada sırada işten kafasını kaldırdığında burada olmasıyla ilgili konuşmaya devam etme fırsatı buluyorduk. Gecenin ilerleyen saatlerinde tekrar İstanbul'a konsantre olup "Hırsız" sergisini için planlarını gözden geçirdi...

Mari'ye neden burada olduğunu sorduğumda en içten gülümsemesiyle ve samimiyetle "burayı seviyorum, bir sürü arkadaşım var burada" diyor. Sonra daha profesyonel bir dille Protocinema'nın bir ayağının neden burada olduğunu anlatmaya girişiyor. İstanbul'un büyük bir potansiyeli olduğundan, New York'tan farklı olarak henüz

"Genç sanatçıları tanımak benim için İstanbul bağlamını anlamak için çok önemliydi. Belli bir coğrafyada çalışan, yeni nesil sanatçıların ortak meseleleri benim için mekan kadar önemli bir bağlam oluşturuyor."

satüre olmadığından bahsediyor. "New York'ta gerekli destek mekanizmalarının, kurumların ve seyrininin varlığı belli bir noktada yenilikçi bir şey üretmeye yer kalmadığı hissini uyandırıyor, oysa İstanbul'da katılımcılığa hala yer var".

Burada yapmak istediklerini biliyor, "benim pratiğim sergi yapmak" diyor. "İyi yaptığım işi burada yapmaya devam ederken yeni bir şey oluşturabilir, buradaki alanın genişlemesine ve çeşitlenmesine bir katkıda bulunabilirsem çok mutlu olurum". Öte yandan nasıl yapacağını süreç içinde keşfedecek olmanın heyecanını da benimsiyor. Bu onun için bir keşif ve bir deney; "eğer bunun sonuçlarının

nereye varacağını bilseydim bunu yapmazdım" diyor. "Tıpkı bir sanatçının bir eser üzerinde çalışmaya başladığında sonuçta ortaya ne çıkacağını bilmediği gibi" diye de ekliyor.

Kasım ortası, bir açılışa konuşurken Cengiz Çekil'e rastlıyoruz. Spirito Cengiz Çekil'i çok takdir ediyor, bir hoca olarak neler yaptığını konusunda uzun bir sohbet giriyorlar. Çekil "sınırlar artık sergi yaparak daha iyi hocalık ediyorum" diyor. Gecenin geri kalanı boyunca Türkiye'deki sanat okullarıyla ilgili konuşuyoruz.

Çekil'in sözleri Protocinema'nın misyonuyla önemli bir düşünsel paralellik teşkil ediyor. Spirito da Çekil gibi "bir sergi yapmak da



"The Goods of the Sunken Ship", 2011. Fotoğraflar: Gizem Demirel

Protocinema'nın sanat okullarıyla olan ilişkisi genç sanatçıları yerleşik sanatçılarla iletişime sokup, işbirliğine yönlendirmek; konuşmalar ve söyleşiler düzenlemek veya bir sergi formatında bir araya getirmek gibi pek çok şekil alabiliyor.

öğrenmek, öğretmek ve konuşmak için bir fırsattır" diyor. İstanbul'daki macerasındaki deneyelliğe bakılırsa bunu kendisi için de bir öğrenim fırsatı olarak görüyor. "New York'taki ofisimde oturmuyorum olmamın bir sebebi de farklı fırsatlarla ve zorluklarla karşılaşmak, aklımı yeni şeylere açmak istemem" diyor.

Bu bağımsız girişimin şimdiye kadarki programında beraber çalıştığı Sabancı Üniversitesi ile yakın ilişkisi tesadüfi değil. Spirito pek çok kurum ve destek mekanizması arasında okulların sanatçılara en doğrudan desteği sağladığını düşünüyor.

"Bir eğitmeni olmayı düşünmüyorum, ama bu konuda farklı perspektifleri olan insanları bir araya getirebilmek ilginç olur" diyor. Bunu uzun bir süre ve çok yönlü bir eğilim olarak ele alıyor. Şimdiye kadar gerçekleştirdiği iki sergiden örneklemek gerekirse, Protocinema'nın sanat okullarıyla olan ilişkisi genç sanatçıları yerleşik sanatçılarla iletişime sokup, işbirliğine yönlendirmek; konuşmalar ve söyleşiler düzenlemek veya bir sergi formatında bir araya getirmek gibi pek çok şekil alabiliyor. Genç sanatçıların ilk elden sergi kurmak, planlamak gibi pratiklerle ilgilenmesini de sağlıyor.

Protocinema'nın eğitime verdiği önem bağlamında Spirito'nun hoşuna giden formatlardan biri Meksika'daki SOMA programı. Varolan okulların, müzelerin ve galerilerin dinamiklerine bir alternatif oluşturmayı hedefleyen kurumun en önemli işlevi ders programları ve misafir sanatçı programlarıyla diyalog sağlamak ve bu şekilde sanat üretimini tetiklemek ve desteklemek.

Gelecek Program...

Protocinema'nın bir sonraki projesi, seyyar sanat anlayışını daha da ileriye taşıyacak olan, Dominique Gonzalez-Foerster'in Nisan ayında mehtaplı bir İstanbul gecesinde vereceği bir parti olacak.

90'lı yıllarda İngiltere'de YBA nesli yükselişte olduğu sırada Fransa'da Gonzalez-Foerster, Philippe Parreno ve Pierre Huyghe gibi isimlerle birlikte obje odaklı olmayan işler üretmeye başlamışlardı. Grenoble'da okuyan ve ilişkisel estetik ekolünden tanınan bu sanatçılardan Gonzalez-Foerster Daily Telegraph gazetesiyle yaptığı bir söyleşide sanat yaklaşımını "tablo veya heykel gibi obje üretiminden ziyade tiyatro ve sahne sanatı olarak" tanımlamıştı.

Mekana ve zamana özel işler yapan Gonzalez-Foerster daha önce iki kere geldiği İstanbul'da vereceği parti için genç sanatçı Tristan Bera ile beraber çalışacak. Daha önce Kunsthalle Zürich için Barengasse Müzesi'nde "Human Valley" adlı bir proje üzerinde çalışan ikili bugünlerde İstanbul'da verecekleri parti'nin yanı sıra Bunuel'in "Belle de Jour" filmine ön-bölüm olacak bir kısa film üzerinde çalışıyor. ■



The Gods of the Sunken Ship, 2011



gongolive.com
twitter.com/GongoLive
facebook.com/GongoLive
friendfeed.com/GongoLive